

ДИЗАЙН ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРЕДМЕТНО–ПРОСТОРОВОГО СЕРЕДОВИЩА СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СЕРЕДНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. Стаття розглядає питання відповідності сучасних вимог навчально–виховного процесу до умов функціонування та розвитку інформаційного предметно–просторового середовища спеціалізованих середніх навчальних закладів, як одного з факторів впливу на формування особистості підлітка. Розглянуто аспекти адаптивності, універсальності, змістовності, індивідуалізації в контексті соціально орієнтованого дизайну.

Ключові слова: спеціалізовані середні навчальні заклади, дизайн інформаційного середовища, принцип безперервності навчання.

Постановка проблеми. Після розпаду Радянського Союзу більшість закладів позашкільного навчання та виховання або припинили своє існування повністю (особливо у малих населених пунктах країни), або значно скоротили своє функціонування, у першу чергу, з причини недофінансування, і саме школа стала тим інститутом, який у найбільш повній мірі повинен задовольняти функції процесу соціалізації підростаючого покоління. Тому сучасна школа, окрім власне освітніх функцій, повинна виконувати функції навчально–виховні.

Аналіз останніх досліджень. Останнім часом цікавість до дослідження об'єктів соціальної сфери з точки зору архітектури та дизайну дещо виросла, в тому числі, і до середніх навчальних закладів. Цій тематиці присвячені дослідження Л.М. Ковальського, С.В. Сьомки, М.О. Полевичок, Г.Л. Ковальської, О.М. Дячок тощо. Серед найбільш ґрунтовних досліджень останніх років можна відмітити роботу О.О. Грашина, що стосується дизайну дитячого предметного розвиваючого середовища [1], де викладені основні дизайнерські та ергономічні вимоги, проектна концепція та науково обґрунтовані принципи з формування предметно–середовищних комплексів соціальної сфери дитинства.

Формулювання цілей статті. Виявити можливості дизайну предметно–просторового середовища спеціалізованих середніх навчальних закладів як одного з засобів розвитку особистості школяра в сучасних умовах інформаційного суспільства.

Основна частина. Серед нових педагогічних принципів реформування загальної освіти, проголошених у державних освітніх програмах, слід відмітити: багатоваріантність моделей шкіл, гнучкість та різноманітність навчальних технологій, диференціація форм та методів навчання згідно вікових

особливостей учнів, зменшена кількість учнів у класах [3].

У Державній національній програмі "Освіта" ("Україна XXI століття") [2] проголошуються такі основні принципи її реалізації: демократизація, гуманізація, гуманітаризація, національна спрямованість освіти. Принцип безперервності освіти відкриває можливість для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, досягнення цілісності і наступності у навчанні та вихованні; перетворення набуття освіти у процес, що триває упродовж всього життя людини. Принцип нероздільності навчання і виховання полягає в їх органічному поєднанні, підпорядкуванні змісту навчання і виховання формуванню цілісної та всебічно розвиненої особистості. Багатоукладність та варіантність освіти передбачає створення можливостей для широкого вибору форм освіти, навчально–виховних закладів, засобів навчання і виховання, які відповідали б освітнім запитам особистості; запровадження варіантного компонента змісту освіти, диференціацію та індивідуалізацію навчально–виховного процесу.

Таким чином, держава проголошує прогресивні тенденції у сфері розвитку освіти, а, отже, слід реалізовувати їх не тільки на педагогічному рівні, але й на матеріальному, а саме, при формуванні предметно–просторового середовища перебування дітей та підлітків.

Поняття «Школа» сьогодні слід сприймати не просто, як навчальний заклад, не просто, як заклад середньої освіти, однак, як певний культурний процес. І в першу чергу, це стосується спеціалізованих середніх навчальних закладів (ліцеї, гімназії, навчально–виховні комплекси тощо), де такі завдання є можливість вирішити у більш повній мірі, оскільки з самого початку вони орієнтовані на розширені функції навчально–виховного процесу – на розуміння необхідності забезпечення повного процесу становлення дитини через багатостороннє навчання та повноцінне виховання.

Освіта та виховання, а також самоосвіта та самовиховання (для дітей, які тут навчаються), – це спосіб життя, спосіб мислення та стан свідомості (і, з часом, самосвідомості). Однак досягти таких результатів неможливо без системного і систематичного підходу до навчально–виховного процесу. За умови ж систематичності і системності можна розраховувати на довготривалий і постійно діючий ефект навчально–виховного процесу в школі, який з часом може перерости у принцип безперервності навчання та виховання, причому таким чином, щоб він не був лише абстрактним формулюванням у державних освітніх програмах, однак став абсолютно відчутним у конкретних умовах і досить усвідомленим на певному етапі розвитку особистості. Більше того, принцип безперервності може реалізовуватись на кількох рівнях одночасно: по–перше, на довгострокову перспективу, на роки і навіть десятиліття вперед; по–друге, у межах одного дня, тижня, щоб завершення певного етапу навчання не було кінцевою ціллю школярів.

Принцип же безперервності має на увазі постійний розвиток та

удосконалення, що на певному етапі переростають у саморозвиток і самоудосконалення. Особливо актуально це є для сучасних темпів розвитку суспільства, які прискорюються все більше. Сьогодні дуже часто в кризі знаходиться власне сам принцип передачі знань молодому поколінню, що оснований на засвоєнні досягнутого набутого досвіду, який зразу ж застаріває. Знання постійно ускладнюються, збільшуються в кількісному співвідношенні [1]. Якщо ще декілька років назад ми говорили про постіндустріальне або ж інформаційне суспільство, потім про «суспільство знань», то зараз більш адекватним буде використання терміну «суспільство культури» і «людину культурну» як його логічну формуючу одиницю (рис. 1).

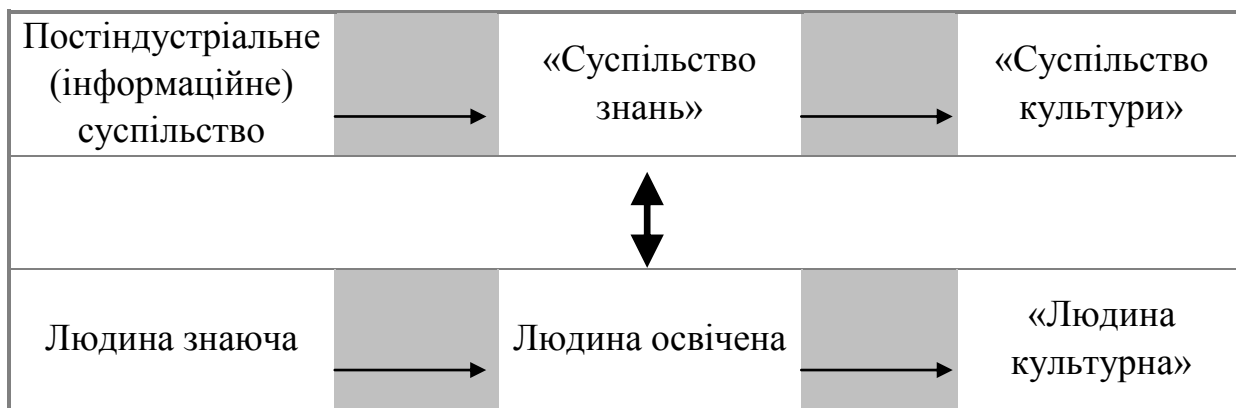


Рис.1. Схема розвитку термінів «Суспільство культури» і «Людина культурна»

При всьому цьому слід усвідомлювати, що досягти продуктивних результатів буде складно без урахування всіх складників, що беруть участь у навчанні та вихованні дітей. По–перше, слід брати до уваги середовище, в якому перебувають учні, у тому числі і предметно–просторове. При його формуванні, зміні тощо, слід бути дуже обережними. Якщо психологічне середовище може швидко та часто змінюватися, то предметно–просторове – відносно стійке до трансформацій та змін. Однак і перше, і друге в однаковій мірі є інформаційними. Все, що нас оточує, несе певну інформацію.

А розвиток особистості неможливий без розвитку середовища, в якому вона перебуває. Це стосується, і чи не в першу чергу, матеріального наповнення шкільного простору. Воно не може залишатися стаціонарним і незмінним. Це не значить, що дизайн інтер'єрів шкільних приміщень слід змінювати кожен день або кожен місяць, щоб створювався ефект розвитку.

Це неможливо й необґрунтовано через значні й невиправдані фінансові затрати. Дизайн предметно–просторового середовища навчальних закладів – соціально орієнтований, а значить має досить чіткий список «споживачів» і цілей. Він не є комерційним. «Не заробляє грошей», однак виконує дуже важливу соціальну роль – інформування, навчання, виховання майбутнього суспільства, його становлення, формування. А це робота на довгострокову перспективу.

По–перше, ефект змін та розвитку можна досягти за допомогою використання мобільних, модульних та трансформативних меблів та

обладнання у різних зонах навчального закладу (що зараз використовується досить часто). По–друге, певні приміщення можна наповнити легко змінними та легко замінними об'єктами, які, у більшості випадків, будуть слугувати декором. По–третє, трансформація простору може відбуватися при необхідності зміни функціонального зонування, короткочасного, або ж довгострокового. Прийомів зміни простору дуже багато.

Більш широким завданням буде реалізувати прийоми розвитку простору для дітей та підлітків. Шкільний простір – це не розрізнений набір функціонально і композиційно не пов'язаних між собою об'єктів, а цілісне утворення, система, яка складається з великої кількості елементів одного цілого, складові якого взаємодіють між собою, і зміна однієї з них може призвести до реорганізації всіх. У цьому полягає певна складність, оскільки будучи цільним, середовище має бути адаптивним до швидко змінних вимог навчально–виховного процесу як для потреб викладачів, так і для школярів.

У поняття адаптивності предметно–просторового середовища можна закласти прийоми трансформації меблів, обладнання та інших елементів предметного наповнення, їх мобільність, які будуть здатні докорінно змінити функціональну направленість простору, зробити його пристосованим, змінним, кожного разу новим, цікавим, інформативним.

Аспект інформативності середовища розкривається через здатність доносити певну інформацію. Інформація ж у навчальному середовищі має бути знаннями, вміннями, досвідом, а значить має бути змістовною. Таким чином, середовище закладів освіти має бути змістовним, причому змістовність має бути виваженою, обґрунтованою, серйозно продуманою, розрахованою на розвиток повноцінної особистості, «здорового» члена суспільства.

Слід мати на увазі, що всі складові дизайн–оформлення інтер'єрів навчальних закладів (меблі, обладнання, колір, світло, декоративні елементи, озеленення тощо) не лише виконують свої першочергові функції, і не тільки повинні допомагати засвоєнню інформації, – але може і буде слугувати наочним матеріалом для предмету навчання, бути своєрідною його візуалізацією, буде наповнювати своїм змістом свідомість, а часто, і підсвідомість дитини. Саме тому не повинно бути «випадкових» об'єктів у наповненні навчального середовища.

Причому навчальним середовищем у закладах даного типу будуть не лише кабінети та аудиторії, але й усі інші допоміжні зони від рекреації, їдальні та бібліотеки до спортивного майданчика, прилеглих території та навіть санвузла. Більше того, змістовність не означає максимальна наповненість різноманітними тематичними елементами (у вигляді декору тощо). Це більш широке, універсальне поняття – наповнення простору певною атмосферою, «настроєм», об'єктивними елементами та засобами, які спонукатимуть до суб'єктивних суджень в кожному питанні, до прагнення думати, робити висновки.

Через розширення наповненості змістовності простору в шкільному

середовищі виникає можливість його універсалізації за рахунок збільшення функціональних можливостей. Таким чином, школа вже стає не просто освітнім закладом, а місцем забезпечення великої кількості вимог сучасного підлітка: навчання, виховання, спілкування, відпочинку, самореалізації. Щоб забезпечити всі ці вимоги предметно–просторове середовище школи має бути універсальним. Звичайно, це у першу чергу стосується допоміжних зон, оскільки навчальні приміщення, перш за все, повинні виконувати своє пряме призначення. А от допоміжні зони можуть бути організовані дуже універсально. Причому не виключено, що навчальний процес може інтегруватися у відпочинок, і навпаки. Наприклад, уроки по географії можна проводити на відкритій місцевості, заняття з суспільствознавчих наук – прогулюючись по відповідно оформленому зеленому куточку, досліди з фізики – на спортивному майданчику тощо.

У будь–якому випадку, головне завдання школи спонукати дитину до навчання, пізнання, розвитку, реалізації. Здійснювати це завдання найбільш ефективно можна за рахунок особистісної зацікавленості учня, яка охочіше проявляється при нестандартному, індивідуальному підході до кожного. І предметно–просторове середовище, за умови грамотного оформлення, є досить ефективним допоміжним засобом у навчально–виховному процесі.

Педагоги висувають до архітекторів і дизайнерів, що проектують навчальні заклади, такі вимоги: потрібно середовище, яке було б для дітей привабливим, бадьорим, приємним, дружнім, щоб викликало бажання навчатися, з «домашньою атмосферою», екологічно чистим. Показово, що учні, говорячи, про ідеальну школу, виявляють бажання проводити вільний час у школі. Але разом з тим, їм необхідний простір без визначеного функціонального призначення, щоб можна було просто спілкуватися, вільно сидіти, пересуватися, радіти життю, щоб було багато сонця, квітів, декору, щоб була можливість усамітнитися [1]. Діти потребують індивідуального простору, комфорту, затишку, вияву своєї індивідуальності у всьому, як на емоційному, так і на фізичному рівні.

Висновки. Дизайн предметно–просторового середовища є поліфункціональною інформаційною складовою при формуванні та розвитку особистості учнів спеціалізованих середніх навчальних закладів. Метою соціально орієнтованого дизайну в умовах спеціалізованої школи має стати формування у дітей та підлітків мотивації не тільки для безпосереднього засвоєння знань та набуття вмінь і навичок, але й до активної життєвої позиції, самостійної творчої діяльності, особистісного розвитку та самовдосконалення.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження планується проводити у напрямку конкретизації понять та розширенні можливостей і вимог до постійно змінного інформаційного предметно–просторового середовища спеціалізованих середніх навчальних закладів.

Література

1. Грашин А.А. Дизайн детской развивающей предметной среды/ Грашин А.А.: Учеб. Пособие – М.: «Архитектура–С», 2008. – 296с.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ сторіччя). Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3.11.1993 №896. –К.: 1993.
3. Методичні рекомендації по проектуванню навчальних закладів нового типу в умовах західного регіону України. – Тернопіль: НПВ Корпорація «Терно–КОРС», 1999. – 35с.

Аннотация

Обуховская Э.В. Дизайн как средство развития личности в условиях информационной предметно–пространственной среды специализированных средних учебных заведений. Статья рассматривает вопросы соответствия современных требований учебно–воспитательного процесса и условий функционирования и развития информационной предметно–пространственной среды специализированных средних учебных заведений, как одного из факторов влияния на формирование личности подростка. Рассмотрены аспекты адаптивности, универсальности, содержательности, индивидуализации в контексте социально ориентированного дизайна.

Ключевые слова: специализированные средние учебные заведения, дизайн информационной предметно–пространственной среды, принцип непрерывности обучения.

Abstract

Obukhovska E. Design as means of development of personality in the conditions of informative in–spatial environment of the specialized middle educational establishments.

The article examines the points of accordance of modern requirements of educational process and operating, development of informative in–spatial environment of the specialized middle educational establishments conditions, as one of factors of influence on forming of personality of teenager. There are considered the aspects of adaptivity, universality, richness of content, individualization in the context of the socially oriented design.

Keywords: the specialized middle educational establishments, design of informative environment, principle of continuity of educating.